

2. Bilous I. (2011). Psykosomatychni aspekty biolohichnoho dozrivannia ditei molodshoho shkilnoho viku v normi ta pry anomalnomu rozvytku [Psychosomatic aspects of biological maturation of primary school children in normal and abnormal development]. *Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Fizychna kultura – Bulletin of the Carpathian University. Physical Education*, 13, 147–154 [in Ukrainian].
3. Bondarenko S. (2017). Osoblyvosti adaptatsii rukhovoї funktsii ditei-pershoklasnykiv do statychnoho komponenta navchalnykh navantazhen [Features of the adaptation of the motor function of children-first-graders to the static component of the training load]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M.P. Drahomanova. Seriya 15: Naukovo-pedahohichni problemy fizychnoi kultury (fizychna kultura i sport) – Scientific journal of the National Pedagogical University named after M.P. Drahomanov. Series 15: Scientific and pedagogical problems of physical culture (physical culture and sport)*, 3, 80–84 [in Ukrainian].
4. Vishchak O. (2016). Mozhlyvosti zabezpechennia adaptatsii pershoklasnyka u suchasnomu zahalnoosvitnomu navchalnomu zakladi [Opportunities for adapting the first-graders in a modern general educational institution]. Chernihiv: Vyd-vo ChDPU [in Ukrainian].
5. Honcharuk I. (2013). Stvorennia vchytalem komfortnykh umov dlia adaptatsii pershoklasnykiv do navchannia u shkoli [Creating a comfortable environment for a teacher to adapt first-graders to school]. *Pochatkova shkola – Elementary School*, 7, 42–44 [in Ukrainian].
6. Krupnyk H. (2014). Osoblyvosti psykholohichnoho suprovodu adaptatsii pershoklasnykiv do navchalnoho protse-su [Features of psychological support of adaptation of first-graders to the educational process]. *Tavriiskyi visnyk osvity – The Taurian Herald of Education*, 2, 251–257 [in Ukrainian].
7. Pyazhe Zh. (2001). Teoryia, eksperymenty, dyskusyy [Theory, Experiments, Discussions]. Moskva: Hardaryky [in Russian].
8. Rahoziina V. (2015). Rannie dytynstvo u sviti [Early childhood in the world]. *Visnyk Instytutu rozvytku dytyny. Seriya: Filosofiia, pedahohika, psykholohiia – Bulletin of the Institute for Child Development. Philosophy, Pedagogy, Psychology Series*, 37, 83–95. Kyiv: Vydavnytstvo Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. M.P. Drahomanova [in Ukrainian].
9. Piaget J. (1930). Piaget Jean. The Child's Conception of Physical Causality. (Trans. by M. Gabain.) London: Kegan Paul; New York: Harcourt, Brace.

*Стаття надійшла до редакції 03.06.2019.
The article was received 03 June 2019.*

УДК 159.955–053.4: 004
DOI 10.32999/ksu2312-3206/2019-3-8

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У РОЗВИТКУ МИСЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ

Клак Віталій Олександрович,
аспірант кафедри психології

*ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»*

king24@ukr.net

orcid.org/0000-0003-0978-1520

У статті подано теоретико-методологічний аналіз проблеми використання комп'ютерних технологій у розвитку мислення дітей дошкільного віку, представлено аналіз останніх вітчизняних і закордонних наукових джерел розвитку мислення в дошкільників, дістали подальший розвиток дефініції «інформаційно-комунікаційні технології», «комп'ютерні технології» та їх варіанти існування. Розкрито значення комп'ютера як потужного технічного засобу навчання, як «інтелектуального знаряддя» у розвитку наочно-образного, логічного мислення, що дає дитині змогу вийти на новий інформаційний рівень.

Мета статті – проаналізувати використання інформаційно-комунікаційних технологій у розвитку мислення дітей дошкільного віку, представити програму навчання дошкільників основам комп'ютерної грамотності для розвитку їх мислення.

Методи дослідження – теоретичний аналіз вітчизняних і закордонних наукових джерел, який дозволив виявити, узагальнити і систематизувати матеріали із проблеми дослідження.

Результати теоретичного аналізу заявленої проблеми показали недостатність вивчення використання комп'ютерних технологій у розвитку логічного мислення дітей дошкільного віку. Розкрита сутність інформаційно-комунікаційних і комп'ютерних технологій. Розроблена й охарактеризована багатofункціональна структура компонентів значущості використання дітьми дошкільного віку комп'ютерних технологій, яка включає: розвиток вольових якостей, формування мотивації, активну діяльність, індиві-

дуальний підхід, варіативність навчального матеріалу, дидактичні можливості, розвиток інтересів, розвиток моторики, розвиток інтелекту, розвиток логічного мислення, вікові особливості. Запропоновано програму навчання дошкільників основам комп'ютерної грамотності й розвитку логічного мислення, яка включає 25 занять, кожне з яких складається із трьох частин: підготовчої, основної та заключної. Охарактеризовано сутність кожної частини, вказані основні форми роботи. Представлено підготовчу частину плану роботи навчання старших дошкільників основам комп'ютерної грамотності.

Ключові слова: розвиток мислення, інформаційно-комунікаційні технології, комп'ютерні технології, багатофункціональна структура, програма розвитку.

THE USE OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN DEVELOPMENT OF PRESCHOOLERS THINKING

Klak Vitaly Alexandrovich,

Post-graduate Student of Psychology Department

Grigory Skovoroda Pereyaslav-Khmel'nitsky State Pedagogical University

king24@ukr.net

orcid.org/0000-0003-0978-1520

In the article a theoretical and methodological analysis of the problem of using computer technology in the development of preschool children thinking is given, an analysis of the latest domestic and foreign scientific sources of thinking in preschoolers, have further developed the definition of "information and communication technologies", "computer technology" and their variants of existence is presented. The computer as a powerful technical means of training, as an "intellectual tool" in the development of visual-figurative, logical thinking, which gives child the opportunity to reach a new information level is revealed.

The **purpose** of the article is to analyze the use of information and communication technologies in the development of preschool children thinking, to present a program of teaching preschoolers the basics of computer literacy for the development of their thinking.

Research methods – theoretical analysis of domestic and foreign scientific sources, which allowed to identify, summarize and organize the materials on the research problem.

The **results** of the theoretical analysis of the stated problem showed the lack of development of the computer technology using in the development of preschool children logical thinking. The essence of information and communication and computer technologies is revealed. A multifunctional structure of the components of the importance of the use of preschool children of computer technology, which includes: the development of volitional qualities, formation of motivation, activity, individual approach, variability of educational material, didactic opportunities, development of interests, development of motor skills, development of intelligence, development of logical thinking, age characteristics is developed and characterized. The program of teaching preschool children the basics of computer literacy and the development of logical thinking, which includes 25 classes, each of which consists of three parts: preparatory, basic and final is suggested. The essence of each part is characterized; the basic forms of work are specified. The preparatory part of the work plan of teaching computer literacy to senior preschool children is presented.

Key words: *thinking development, information and communication technologies, computer technologies, multifunctional structure, and development program.*

Вступ

Сьогодні прогресивні зміни у стратегії розвитку національної системи дошкільної освіти підкреслюють необхідність удосконалення освітнього процесу в дошкільних закладах. Оптимізація й інтенсифікація навчання дітей дошкільного віку потребує високого рівня розвитку пізнавальної сфери, особливо це стосується мислення – найвищого ступеня пізнання дитиною навколишнього світу, де дошкільник використовує логічні конструкції та логічні операції. У процесі вирішення розумових завдань у дошкільників з'являється і низка негативних мисленневих чинників (експресивна жестикуляція, загальмованість, нестійка увага, нестійкий спосіб виконання завдання, несприятливі соціально-побутові умови життя й ін.), що призво-

дять до порушення динаміки мислення та провокують його прискорення (стрибок ідей) або інертність мислення (бідність асоціацій), непослідовність суджень, що часто стають причиною порушення мотиваційного компонента мислення (різноплановість мислення, резонерство, порушення критичності) й ін.

Мета статті – проаналізувати використання інформаційно-комунікаційних технологій у розвитку мислення дітей дошкільного віку, представити програму навчання дошкільників основам комп'ютерної грамотності для розвитку їхнього мислення.

Основні завдання – проаналізувати вітчизняні і закордонні наукові підходи у віковій і педагогічній психології щодо розвитку мислення дошкільників, обґрунтувати доцільність використання інформаційно-

комунікаційних технологій із розвитку мислення дітей у дошкільному закладі, представити загальну комплексну структуру значущості використання комп'ютера в розвитку дітей дошкільного віку.

1. Теоретичне обґрунтування проблеми

Проблема розвитку мислення в дітей і різні його прояви досліджуються в різних напрямках. Так, І. Товкач (Товкач, 2017) розкрила особливості прояву пізнавальної активності старших дошкільників; І. Любченко (Любченко, 2014) розглядає розвиток логічного мислення у старших дошкільників як запоруку успішного навчання і виховання; Н. Пасічник (Пасічник, 2015) розглядала особливості взаємозв'язку образного і понятійного мислення; К. Левшунова (Левшунова, 2015) представила рухову активність як чинник психічного благополуччя дошкільника; Т. Кривошея (Кривошея, 2015) проаналізувала взаємозв'язок образного і логічного мислення як шлях до гармонізації розумової діяльності дошкільників; Н. Кудикіна (Кудикіна, 2012) пропонує розвиток мислення засобами ігрової діяльності. Закордонні автори Манді Войцеховський (Wojciehowski, 2017) і Джулі Ернст (Ernst, 2017) провели експериментальне дослідження розвитку мислення у природних і традиційних дошкільних установах; Елена Хронопулоу (Chronopoulou, 2012) і Василики Рига (Riga, 2012) пропонують використовувати музично-рухову активність для розвитку творчого мислення; малазійські вчені Зальцуриавані Бінті Рідзван (Ridzwan, 2017) і Сіті Еша Бінті Мохсейн (Mokhsein, 2017) підкреслюють необхідність введення розвитку творчого мислення в дошкільній освіті.

Багато науковців цікавилися питаннями розвитку мислення дітей, проте аналіз останніх досліджень показав, що засоби, що впливають на розвиток мислення дітей дошкільного віку, їхні індивідуальні особливості ще недостатньо вивчені. Дослідження цих питань є актуальним завданням педагогічної та вікової психології, оскільки від їх рішення багато в чому залежить ефективність навчальної діяльності дітей дошкільного віку. Зокрема, важливе вивчення особливостей використання інформаційно-комунікаційних технологій у розвитку мислення дошкільників, оскільки необхідність застосування комп'ютерної техніки в освітньому процесі регламентовано нормативно-правовою базою. Так, у розділі «Дошкільне виховання» Державної національної програми «Освіта України XXI ст.» (Базовий компонент дошкільної освіти, 2012) визначено основні положення, де підкреслено необхідність забезпечення розвитку осві-

ти на основі нових прогресивних концепцій, запровадження в навчально-виховний процес сучасних педагогічних технологій і науково-методичних досягнень.

Як відомо, інформаційно-комунікаційні технології сприяють підвищенню інтересу дітей до навчання, активізують пізнавальну діяльність, підвищують якість засвоєння програмного матеріалу дитиною. Водночас застосування інформаційно-комунікаційних технологій як розвивального засобу в навчальному процесі дошкільних закладів, зокрема виявлення умов і чинників ефективного впливу на розвиток мислення дітей дошкільного віку, поки не стало предметом спеціальних досліджень.

2. Методологія та методи

Методологічними засадами дослідження є системний (Максименко, 2000) та онтогенетичний підходи (Виготський, 1983), а також принцип урахування вікових та індивідуально-особистісних особливостей (Ананьєв, 1996; Абульханова-Славська, 1981); інформаційна теорія мислення (Вертхаймер, 1987); теорія планомірного формування розумових дій і понять (Гальперін, 1985); теорія мислення як системи опрацювання інформації (Ньюелл, 2008). Методи дослідження – теоретичний аналіз вітчизняних і закордонних наукових джерел, який дозволив виявити, узагальнити і систематизувати матеріали із проблеми дослідження.

У науковій літературі розглядаються різні підходи до розвитку мислення дитини дошкільного віку. Так, Зальцуриавані Бінті Рідзван (Ridzwan, 2017) і Сіті Еша Бінті Мохсейн (Mokhsein, 2017) для розвитку в дітей дошкільного віку винахідливості, оригінальності, гнучкості, побіжності мислення й уяви пропонують увести в дошкільну освіту цілеспрямований розвиток творчого мислення.

Елена Хронопулоу (Chronopoulou, 2012) і Василики Рига (Riga, 2012) виявили позитивний вплив музики і рухової активності на розвиток мислення 5-річних дітей. Науковцями експериментально доказано позитивний вплив запропонованої музично-рухової програми на побіжність, гнучкість, оригінальність мислення, а також на прояв таких форм поведінки, як розширення свободи самовираження, тенденція до дослідження й експериментування.

Інший підхід демонструють Манді Войцеховський (Wojciehowski, 2017) і Джулі Ернст (Ernst, 2017), які пропонують використовувати природу для проведення ігор у контексті розвитку мислення. Порівняльний аналіз природних і традиційних дошкільних закладів показав, що природа і пов'язані з

нею емоції позитивно впливають на творче мислення дошкільників, на розвиток таких їхніх індивідуальних особливостей, як побіжність і оригінальність. Також авторами відзначається, що велике значення для розвитку мислення під час гри на природі має сама природа, яка, на додаток до будь-яких ефектів, сама може впливати на розвиток творчого мислення.

Більшість вітчизняних науковців, як-от Т. Піроженко (Піроженко, 2016), Н. Гавриш (Гавриш, 2012), Т. Завязун (Завязун, 2016), Н. Кудикіна (Кудикіна, 2012), І. Карабаєва (Карабаєва, 2016), А. Бурова (Бурова, 2013), Л. Соловійова (Соловійова, 2015), К. Карасьова (Карасьова, 2016), О. Сахно (Сахно, 2016), пропонують розвиток мислення засобами ігрової діяльності, оскільки саме гра є провідною діяльністю в житті дитини дошкільного віку і нерозривно пов'язана зі становленням форм спілкування дитини з дорослими й однолітками.

Серед основних проблем недостатність вивчення розвитку логічного мислення дітьми дошкільного віку засобами комп'ютерних ігор зумовила наявні прогалини в обґрунтуванні і використанні комп'ютерних технологій у дошкільних закладах.

«Інформаційно-комунікаційні технології» (далі – ІКТ) – це загальніший термін, який охоплює використання комп'ютерів, мультимедіа, інформаційних технологій як дидактичних засобів для підвищення мотивації навчання дітей та індивідуалізації використання технічних засобів у створенні позитивного емоційного фону дошкільників.

Комп'ютер (від англ. *to compute, computer* – «обчислювати», «обчислювач») – універсальна технічна система, спроможна чітко виконувати визначену послідовність операцій певної програми. Взаємодія з користувачем відбувається через багато середовищ, від алфавітно-цифрового або графічного діалогу за допомогою дисплея, клавіатури та мишки до пристроїв віртуальної реальності. Сьогодні комп'ютери випускаються і в портативному варіанті (ноутбуки, нетбуки, планшети, iPad, смартфони, пристрої для читання електронних книг e-Book та ін.), що робить їх зручними в обробці різної інформації.

У сучасному світі комп'ютер є своєрідним «інтелектуальним знаряддям», що дає людині змогу вийти на новий інформаційний рівень. Комп'ютер є найсучаснішим інструментом оброблення інформації, служить потужним технічним засобом навчання, він виконує функцію помічника загального психічного розвитку дошкільників, оскільки привабливий для дітей, як і будь-яка нова

іграшка. Спілкування дітей дошкільного віку з комп'ютером починається з ігор, ретельно підібраних з урахуванням віку та їхньої навчальної спрямованості.

Його можна розглядати і як сучасний засіб діяльності старшого дошкільника: п'ятирічна дитина цікавиться комп'ютером – його будовою, функціями, можливостями, різноманітними комп'ютерними іграми. На цьому етапі дуже важливо надати дитині правильну інформацію про комп'ютер і його використання. У п'ятирічному віці дитина здатна свідомо обирати спосіб дії, приймати особливі умови, які пропонує комп'ютерна технологія. Це стає можливим завдяки розвитку в дошкільника символічної функції *наочно-образного мислення*.

Працюючи на комп'ютері, дитина діє з *наочними екранними образами*, яким надає ігрового значення, переходить від звичних практичних дій із предметами до дії з ними в *образному плані* (уявному, модельному, символічному). Освоєння комп'ютерних засобів формує в дітей передумови *теоретичного мислення*, здатність свідомо обирати спосіб дії, спрямований на розв'язання завдання, а також особистісні якості, здатність працювати в індивідуальному темпі.

Під час комп'ютерних занять у дітей поліпшуються пам'ять і увага. Діти в дошкільному віці мають мимовільну увагу, тобто вони не можуть усвідомлено намагатися запам'ятати той або інший матеріал. Дитина мимоволі звертає увагу на навчальний матеріал, якщо він яскравий і цікавий. І тут комп'ютер просто незамінний, тому що передає інформацію у привабливій для дитини формі, а це не тільки прискорює запам'ятовування матеріалу, але й робить його осмисленим і довгостроковим. Т. Павлюк підкреслює, що дитина, яка оволоділа елементарною комп'ютерною технологією, краще за інших здатна розміщувати, розв'язувати задачі у *внутрішньому плані*, почуватися компетентною.

Заняття дітей на комп'ютері мають велике значення не тільки для розвитку інтелекту, але й для розвитку їхньої моторики. У будь-яких іграх, від найпростіших до складних, дітям необхідно вчитися натискати пальцями на певні клавіші, що розвиває дрібну моторику. Учені зазначають, що чим більше ми робимо дрібних і складних рухів пальцями, тим більше ділянок мозку включається в роботу. Як і руки, очі також широко представлені в корі головного мозку. Чим уважніше ми вділяємося в те, над чим працюємо, тим ефективнішим буде процес запам'ятовування. Ось чому так важливо формувати моторну координацію і координацію спільної діяльності зорового

й моторного аналізаторів, що з успіхом досягається на заняттях, де діти працюють із комп'ютером.

Іншу сторону щодо використання комп'ютера представляє Н. Лавриченко, який підкреслює, що комп'ютерні ігри вчать дітей переборювати труднощі, контролювати виконання дій, оцінювати результати. Завдяки комп'ютеру стає ефективним навчання цілеспрямованості, планування, контролю й оцінювання результатів самостійної діяльності дитини через поєднання ігрових і неігрових моментів. Дитина входить у сюжет ігор, засвоює правила, відповідно діє і прагне досягнення результатів. Крім того, практично в усіх іграх є свої герої, яким потрібно допомогти виконати завдання.

Завдяки взаємозв'язку різних видів ігор, зокрема й комп'ютерних, дитина оволодіє вмінням самостійно й ініціативно вирішувати ігрові завдання, що поступово ускладнюються за змістом знань і ступенем узагальненості дій, піднімаючись у своєму розвитку на більш високий рівень. До того ж діти, які володіють комп'ютерною технологією, більше підготовлені до *мисленнєвої діяльності*, розвиток якої є запорукою успішного навчання у школі.

Для того, щоб упровадження комп'ютерних засобів було оптимальним для розвитку мислення, необхідно враховувати вікові особливості. Одна з важливих ліній розумового розвитку дітей дошкільного віку полягає в послідовному переході від елементарних форм мислення до більш складних. Так, розвиток наочно-дієвих форм мислення становить основу для переходу до наочно-образного мислення, яке, у свою чергу, є необхідною сходинкою у розвитку логічного (понятійного) мислення, яке починає зароджуватись у молодшому шкільному віці.

Саме комп'ютерні ігри створені так, що дитина може собі уявити окреме поняття або конкретну ситуацію, навчитися узагальненому розумінню всіх схожих предметів або ситуацій, у дитини розвиваються такі важливі операції мислення, як узагальнення і класифікація. Під час гри на комп'ютері дитина рано починає розуміти, що предмети на екрані – це не реальні речі, а тільки знаки цих реальних речей. Отже, у дітей починає розвиватися так звана знакова функція свідомості, тобто розуміння того, що є кілька рівнів навколишнього середовища, з одного боку – це реальні речі, а з іншого – картинки, схеми, слова, числа й ін.

Спілкування з комп'ютером викликає в дітей жвавий інтерес, спочатку як ігрова діяльність, а потім і як навчальна. Цей інте-

рес лежить в основі формування таких важливих структур, як пізнавальна мотивація, довільні пам'ять і увага, адже саме ці процеси забезпечують психологічну готовність дитини до навчання у школі.

У зв'язку з тим, що комп'ютер комплексно, інтегровано впливає на розвиток дитини, ми пропонуємо багатофункціональну структуру компонентів значущості використання комп'ютерних технологій у розвитку дітей дошкільного віку, яка включає: розвиток вольових якостей, формування мотивації, активну діяльність, індивідуальний підхід, варіативність навчального матеріалу, дидактичні можливості, розвиток інтересів, розвиток моторики, розвиток інтелекту, логічного мислення, вікові особливості (див. рис. 1).

Для навчання дошкільників основам комп'ютерної грамотності й розвитку мислення розроблено програму, яка включає 25 спеціальних занять тривалістю 10–15 хвилин, які проводилися 2 рази на тиждень.

Використання комп'ютерних технологій було запропоновано 141 дитині (63 хлопчика і 78 дівчаток) старших груп трьох комунальних закладів: «Заклад дошкільної освіти (ясла-садок) № 7 «Волиняночка», ЗДО № 1 «Дзвіночок», ЗДО № 2 «Казка», м. Володимир-Волинський Волинської області. Заняття організовувалися з невеликими підгрупами дітей, що забезпечувало можливість персональної роботи дошкільників із комп'ютером і забезпечення індивідуального та диференційованого підходів до кожного вихованця. Заняття будувалися на основі бесід і практичних дій (спеціальні вправи, ігри дидактичного характеру з розвитку мислення), із чітким дотриманням установлених санітарно-гігієнічних норм.

Кожне заняття складається із трьох частин: підготовчої, основної та заключної.

Підготовча частина включає в себе привітання, питання про стан дитини та введення її в сюжет заняття. Питання дозволяють ведучому відчувати групу, діагностувати стан учасників. Розминочні вправи дозволяють перейти від своїх турбот до роботи у групі, активізуватися, налаштуватися на певну тему. У цій частині проводилися розвиваючі ігри, бесіди, змагання, які мають на меті підготовку дитини до роботи з комп'ютером, допомагають їй впоратися з поставленим завданням, містять матеріал щодо будови комп'ютера. Також проводилися гімнастика для підготовки зорового, моторного апарату до роботи з комп'ютером. Друга, *основна частина* заняття триває, за планом, 10–15 хвилин, містить завдання, спрямовані на розвиток мислення дошкільників, їх самостійну роботу з комп'ютером.

Рис. 1. Багатофункціональна структура компонентів значущості використання дітьми дошкільного віку комп'ютерних технологій

Третя, *заклучна частина заняття* включає рефлексію щодо питань змістовної частини зустрічі, з'ясування, що дітям сподобалось, а що давалось важче. Виявлена інформація допомагала ведучому проаналізувати результати заняття, закріпити з дітьми новий матеріал, назви, які необхідно запам'ятати, а також виявити емоції, думки і поведінку дошкільників. Ці питання стосуються внутрішньоособистісних процесів, міжособистісної взаємодії, нових почуттів, думок або поведінки дітей і можливості застосування нових знань. Також у заключній частині пропонувалися фізкультурні хвилини, комплекси вправ для профілактики зорової втоми та релаксаційна музика. Тривалість цієї частини – до 5 хвилин (3 хв. – гімнастика, 2 – підсумок). Для успішної й ефективної роботи проводилось послідовне закріплення тем програми, яка враховувала вікові особливості дітей, забезпечила розвиток їхніх пізнавальних здібностей і системне засвоєння дітьми програмних знань (див. табл. 1).

У підготовчій частині програми відбита взаємодія дитини з комп'ютером, яка допомогла дошкільнику освоїти основи

комп'ютерної грамотності для подальшого розвитку логічного мислення й загального розвитку дитини.

Висновки

Отже, аналіз вітчизняних і закордонних наукових підходів у віковій та педагогічній психології показав, що «інформаційно-комунікаційні технології» – це загальніший термін, який охоплює використання комп'ютерів, мультимедіа, інформаційних технологій як дидактичних засобів для підвищення мотивації до навчання дітей та індивідуалізації використання у створенні позитивного емоційного фону дошкільників. Підкреслено значущість комп'ютера як потужного технічного засобу, який позитивно впливає на методи й організаційні форми навчання дитини, що дозволяє вирішувати складні й актуальні завдання вікової та педагогічної психології в забезпеченні розвитку інтелектуального, творчого потенціалу дошкільників.

Охарактеризовано позитивний ефект від комп'ютерних ігор щодо уявлення окремих понять або конкретних ситуацій, узагальнення поняття про всі схожі предмети або

Таблиця 1

План роботи з навчання старших дошкільників основ комп'ютерної грамотності (Підготовча частина)

Мета	Зміст	Назва гри	Кіл-ть занять
Підготовка для вивчення основ комп'ютерної грамотності	– ознайомлення та робота з ігровими ноутбуками «Мультілект» та «Мультібук».	«Комп'ютер і жачка» «Історія комп'ютера»	2
Інформаційні технології	ознайомлення з комп'ютером; правила техніки безпеки; техніка правильної експлуатації комп'ютера; поняття «інформація». Бесіди про інформацію.	«Із чого складається комп'ютер» «Учимося друкувати»	5
Опрацювання тексту	ознайомлення із клавіатурою: розміщення клавіш на клавіатурі; основне призначення груп клавіш; правильне використання клавіш «Backspace» та «Enter».	«Інформація та файли: як зберегти інформацію» «Дискети та диски»	5
Елементи апаратного управління	управління комп'ютером. Клавіатура. Клавіші навігації; ознайомлення з маніпулятором «миша»; використання лівої клавіші маніпулятора «миша» (одинарне натискання); «Esc» – вихід із комп'ютерної програми.	«Малюнки на комп'ютері» «Музика, кіно та мультфільми»	5
Графіка та мультимедіа	ознайомлення із клавішею «Backspace» та її функціями; значення і роль графічних і мультимедійних комп'ютерних програм; ознайомлення з комп'ютерною програмою Microsoft Paint; робота у програмі Microsoft Paint	«Мій комп'ютер», «Цифрові кільця», «Віджени хакера», «Зіпсована мережа», «Атака вірусів», «Продавець дисків», «Чарівний квадрат», «Шаховий кінь».	8
Разом:			25

ситуації, розвитку таких важливих операцій мислення, як узагальнення і класифікація, а також розвитку знакових функцій свідомості, тобто розуміння того, що є кілька рівнів навколишнього середовища – це реальні речі та картинки, схеми, слова, числа й ін. Запропоновано багатofункціональну структуру компонентів значущості використання комп'ютерних технологій у розвитку дітей дошкільного віку, яка включає: розвиток вольових якостей, формування мотивації, активну діяльність, індивідуальний підхід, варіативність навчального матеріалу, дидактичні можливості, розвиток інтересів, розвиток моторики, розвиток інтелекту, логічного мислення, вікові особливості. За-

пропоновано програму навчання дошкільників основам комп'ютерної грамотності й розвитку логічного мислення, її складові елементи та сутність кожної частини, вказані основні форми роботи. Представлено підготовчу частину плану роботи навчання старших дошкільників основ комп'ютерної грамотності, яка включає такі напрями: підготовка для вивчення основ комп'ютерної грамотності; інформаційні технології; опрацювання тексту; елементи апаратного управління; графіка та мультимедіа. Водночас *перспективно* розроблення методичних рекомендацій і програми для впровадження та поширення інформаційно-комунікаційних технологій у роботі з батьками.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Абульханова-Славская К. Развитие личности в процессе жизнедеятельности. *Психология формирования и развития личности*. Москва : Наука, 1981. С. 19–44.
2. Ананьев Б. Психологическая структура личности и ее становление в процессе индивидуального развития человека. *Психология и проблемы человекознания : избранные психологические труды* / Москва ; Воронеж, 1996. С. 196–280.
3. Базовий компонент дошкільної освіти України. Київ, 2012. 26 с.
4. Бурова А. Організація ігрової діяльності дітей дошкільного віку. 2-е вид. Тернопіль : Мандрівець, 2013. 296 с.
5. Вертгеймер Макс. Продуктивное мышление / под общ. ред. С. Горбова, В. Зинченко. Пер. с англ. С. Латушкина ; ред. Э. Пчелкина. Москва : Прогресс, 1987. 336 с.
6. Выготский Л. Собрание сочинений : в 6 т. Т. 3 : Проблемы развития психики. Москва : Педагогика, 1983. 368 с.
7. Гавриш Н. Формування в дітей готовності до шкільного навчання в інтегрованому просторі дошкільного закладу. *Освіта та педагогічні науки*. 2012. № 1 (150). С. 7–12.
8. Гальперин П. Методы обучения и умственное развитие ребенка. Москва, 1985. С. 8.
9. Кривошея Т. Взаємозв'язок образного і логічного мислення як шлях до гармонізації розумової діяльності дошкільників. *Імідж сучасного педагога : науково-практичний освітньо-популярний журнал*. 2015. № 6. С. 25–27.
10. Кудикіна Н. Теорія ігрової діяльності дітей : монографія. Київ, 2012. 235 с.
11. Лавриченко Н. Педагогіка соціалізації : європейські обриси. Київ, 2000. 444 с.
12. Левшунюк К. Психічне благополуччя старших дошкільників під впливом програми підвищення їх рухової активності. *Актуальні проблеми психології* : збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Харків : КЦ ФОП Іванової М.А., 2015. Т. IV : Психологія розвитку дошкільника. Вип. 11. С. 126–134.
13. Любченко І. Розвиток логічного мислення у старших дошкільників як запорука успішного навчання і виховання. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2014. Ч. 3. С. 209–214.
14. Максименко С. Генетическая психология. Методологическая рефлексия проблем развития в психологии : монография. Киев : Рефл-Бук Ваклер, 2000. 320 с.
15. Ньюэлл А., Шоу Дж., Саймон Г. Моделирование мышления человека с помощью электронно-вычислительной машины. *Психология мышления* / под ред. Ю. Гиппенрейтер и др. Москва : Астрель, 2008. С. 133–134.
16. Павлюк Т. Використання інформаційних технологій у системі неперервної освіти дітей дошкільного і молодшого шкільного віку. *Реалізація наступності дошкільної і початкової освіти* : збірник матеріалів. Київ : КМПУ ім. Б.Д. Грінченка, 2009. С. 80–82.
17. Пасічник Н. Особливості взаємозв'язку образного і понятійного мислення в учнів молодшого шкільного віку : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2015. 24 с.
18. Ігрова діяльність дошкільника: молодший дошкільний вік / Т. Піроженко та ін. Київ : Генеза, 2016. 88 с.
19. Соловійова Л. Вивчаємо довільну поведінку дітей дошкільного віку *Практичний психолог: дитячий садок*. 2015. № 9. С. 12–21.
20. Товкач І. Аналіз індивідуальних характеристик структури прояву пізнавальної активності старших дошкільників. *Актуальні проблеми психології* : збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України. Київ : ТОВ «Срібна Хвиля», 2016. Т. IV. Вип. 12. С. 145–155.
21. Ridzwan Salzurawani Binti, Mokhssein Siti Eshah Binti. Creativity in Preschool Assessment. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*. 2017. Vol. 7. № 2. P. 543–560.
22. Chronopoulou Elena, Riga Vassiliki. The Contribution of Music and Movement Activities to Creative Thinking in Pre-School Children. *Creative Education*. 2012. Vol. 3. № 2. P. 196–204.

23. Wojciehowski Mandi, Ernst Julie. Creative by Nature: Investigating the Impact of Nature Preschools on Young Children's Creative Thinking. *The International Journal of Early Childhood Environmental Education*. 2017. № 6 (1). P. 3–20.

REFERENCES:

1. Abulkhanova-Slavskaia K. (1981) Razvitie lichnosti v protsesse zhiznedeiatelnosti [Personality development in the process of life]. *Psikhologiya formirovaniia i razvitiia lichnosti – Psychology of formation and development of personality*. Moscow : Nauka. 19 – 44 [in Russian].
2. Anan'ev B. (1996) Psikhologiya i problemy chelovekozaniia [Psychology and problems of anthropology]. *Izbrannye psikhologicheskie trudy. Psikhologicheskaia struktura lichnosti i ee stanovlenie v protsesse individualnogo razvitiia cheloveka – Selected psychological works. Psychological structure of personality and its formation in the process of individual human development*. Moscow. 196–280 [in Russian].
3. Bazovyi komponent doshkilnoi osvity Ukrainy (2012) [Basic component of preschool education in Ukraine] : Naukovyi kerivnyk: A. M. Bohush. Kyiv : Vydavnytstvo. 26 s [in Ukrainian].
4. Burova A. (2013) Orhanizatsiia ihrovoi diialnosti ditei doshkilnogo viku [The game activity organization of preschool children]. 2-e vyd. zi zmin. ta dop. Ternopil : Mandrivets. 296 s. [in Ukrainian].
5. Halperin P. (1985) Metody navchannia i rozumovyi rozvytok dytyny [Teaching methods and mental development of the child]. Moscow [in Russian].
6. Vertgeimer Maks (1987) Produktivnoe myshlenie [Productive thinking]: Per. s angl. S. Latushkina; red. E. Pchelkina / Obshch. red. S. Gorbova i V. Zinchenko. Moscow: Progress. 336 s. [in Russian].
7. Havrysh N. (2012) Formuvannia v ditei hotovnosti do shkilnogo navchannia v intehrovanomu prostori doshkilnogo zakladu [Formation of children's readiness for school education in the integrated area of preschool]. *Osvita ta pedahohichni nauky – Education and pedagogical Sciences*, 1 (150). 7–12 [in Ukrainian].
8. Vygotskii L. (1983) *Sobranie sochinenii* [Collected works] : V 6-ti t. T. 3. *Problemy razvitiia psikhiki* [Problems of development of mentality] Moscow : Pedagogika. 368 s. [in Russian].
9. Kryvosheja T. (2015) Vzajemozv'jazok obraznogo i lohichnogo myslennja jak shljakh do gharmonizaciji rozumovoi dijajlnosti doshkilnykiv [Interrelation of figurative and logical thinking as a way to harmonization of mental activity of preschool children] *Imidzh suchasnogo pedahogha Naukovo-praktychnyj osvityjno-populjarnyj zhurnal – Image of the modern teacher. Scientific and practical educational and popular magazine*, 6. 25–27 [in Ukrainian].
10. Kudykina N. (2012) Teorija ighrovoi dijajlnosti ditej [Theory of children's plays activities] : monohrafiya. un-t im. B. Ghrinchenka. Kyiv [in Ukrainian].
11. Levshunova K. (2015) Psykhichne blaghopoluchchja starshykh doshkilnykiv pid vplyvom prohramy pidvyshhennja jikh rukhovoji aktyvnosti [Mental well-being of older preschoolers under the influence of the program to increase their physical activity]. *Aktualni problemy psykholohiji. Zbirnyk naukovykh prac Instytutu psykholohiji imeni Gh.S. Kostjuka NAPN Ukrainy – Actual problems of psychology. Collection of scientific works of the Institute of psychology named by G.S. Kostyuk of NAPN of Ukraine*. Kharkov : KC FOP Ivanovoi M.A. Tom IV. Psykhologhija rozvytku doshkilnyka [Developmental psychology of the preschool child]. Vypusk 11. 126 – 134 [in Ukrainian].
12. Lavrychenko N. (2000) Pedahohika sotsializatsii : Yevropeiski abrysy [Pedagogy of socialization: European outlines]. Kyiv: Vira INSAIT. 444 s. [in Ukrainian].
13. Liubchenko I. (2014) Rozvytok lohichnogo myslennia u starshykh doshkilnykiv yak zaporuka uspishnogo navchannia i vykhovannia [The development of logical thinking in older preschoolers as the key to successful learning and education]. *Zbirnyk naukovykh prac Umanskoho derzhavnogo pedahohichnogo universytetu – Collection of scientific works state pedagogical University of Uman*. Kyiv: ch. 3. 209–214 [in Ukrainian].
14. Maksymenko S. (2000) Ghenetycheskaja psykholohija [Genetic psychology]. Metodologhycheskaja refleksyja problem razvytyja v psykholohii [Methodological reflection of the problems of development in psychology] : Monohrafiya. Kyiv : Refl-Buk Vakler. 320 s. [in Ukrainian].
15. Niuell A., Shou Dzh., Saimon G. (2008) Modelirovanie myshleniia cheloveka s pomoshchiu elektronno-vychislitelnoi mashiny [Modeling of human thinking with the help of electronic computer]. *Psikhologiya myshleniia – Psychology of thinking / Pod red. Iu. Gippenreiter*. Moscow : Astrel. 133–134 [in Russian].
16. Pavliuk T. (2009) Vykorystannia informatsiinykh tekhnolohii u systemi neperervnoi osvity ditei doshkilnogo i molodshoho shkilnogo viku [The use of information technologies in the system of continuous education of preschool and primary school children]. *Realizatsiia nastupnosti doshkilnoi i pochatkovoї osvity – Implementation of further pre-school and primary education* : zb. materialiv. Kyiv : KMPU im. B.D. Hrinchenka. 80–82 [in Ukrainian].
17. Pasichnyk N. (2015) Osoblyvosti vzajemozv'jazku obraznogo i ponjatijnogo myslennja v uchniv molodshogo shkilnogo viku [Features of interrelation of figurative and conceptual thinking at pupils of younger school age] “Pedahoghichna ta vikova psykholohija” [“Pedagogical and age psychology”]. Kyiv. 24 s. [in Ukrainian].
18. Pirozhenko T., Zaviiazun T., Karabaieva I., Soloviova L., Sakhno O. (2016). Ihrova diialnist doshkilnyka : molodshyi doshkilnyi vik [Play activity of preschool: younger preschool age]. Kyiv : Heneza. 88 s. [in Ukrainian].
19. Soloviova L. (2015) Vyvchajemo dovilnu povedinku ditei doshkilnogo viku [We study the arbitrary behavior of preschool children]. *Praktychnyi psykholoh* : Dytiachyi sadok. Kyiv. № 9. 12–21 [in Ukrainian].
20. Tovkach I. (2017) Indyvidualni osoblyvosti piznavalnoji aktyvnosti starshykh doshkilnykiv [Individual features of cognitive activity of senior preschoolers] : “Pedahoghichna ta vikova psykholohija” [“Pedagogical and age psychology”]. Kyiv. 23 s. [in Ukrainian].

21. Ridzwan Salzuriawani Binti, Mokhsein Siti Eshah Binti (2017). Creativity in Preschool Assessment International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences. Vol. 7, № 2. P. 543 – 560 [in English].
22. Chronopoulou Elena, Riga Vassiliki (2012). The Contribution of Music and Movement Activities to Creative Thinking in Pre-School Children. *Creative Education*. Vol.3, № 2, 196–204 [in English].
23. Wojciehowski Mandi, Ernst Julie (2017). Creative by Nature: Investigating the Impact of Nature Preschools on Young Children's Creative Thinking. *The International Journal of Early Childhood Environmental Education*, 6(1). 3–20 [in English].

*Стаття надійшла до редакції 04.06.2019.
The article was received 04 June 2019.*

УДК 159.923.6
DOI 10.32999/ksu2312-3206/2019-3-9

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ДЕЦЕНТРАЦІЇ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Кузікова Світлана Борисівна,
доктор психологічних наук, професор,
завідувач кафедри психології

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка

kuzikova_svetlana@ukr.net
orcid.org/0000-0003-2574-9985

Щербак Тетяна Іванівна,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка

shcherbak.tetiana1325@gmail.com
orcid.org/0000-0002-7701-9450

Мета. Здійснити теоретичний аналіз феномену децентрації, описати детермінанти її розвитку на різних вікових етапах життєвого шляху особистості. Проаналізувати результати експериментального дослідження психологічних особливостей децентрації в осіб юнацького віку.

Методи. Із групи емпіричних методів: психодіагностичний метод (тести); із групи методів аналізу (обробки) даних: якісний і кількісний аналіз отриманих результатів, методи комп'ютерної обробки експериментальних даних. Методичний інструментарій: «Діагностика рівня емпатії» (І. Юсупов), «Типи поведінки в конфлікті» (К. Томас), «Егоцентричні асоціації» (Т. Спутрова). У дослідженні взяли участь 80 респондентів, з них 40 осіб чоловічої та 40 осіб жіночої статі. Вік досліджуваних – 18–21 рік.

Результати. Представлено теоретичний аналіз феномену децентрації в контексті психології, висвітлено її особливості з погляду різних наукових тлумачень. Розкрито погляд на поняття децентрації як механізм подолання егоцентризму. Проаналізовано такі компоненти даного феномену, як емпатія, ідентифікація та рефлексія. У роботі описано основні детермінанти розвитку децентрації на різних вікових етапах життєвого шляху особистості. Особлива увага приділяється становленню децентрації як особистісної якості в юнацькому віці. Проаналізовано результати емпіричного дослідження особливостей даного феномену в осіб юнацького віку.

Висновки. У результаті проведеного дослідження здійснено емпіричний аналіз психологічних особливостей децентрації в осіб юнацького віку. Досліджено рівень емпатії респондентів, рівень егоцентризму та преференції поведінки в конфлікті. Установлено, що більшості представників юнацького віку притаманний середній рівень децентрації, який приписується респондентам, готовим подивитися на себе збоку й інтегрувати різні погляди. З'ясовано, що процес розвитку децентрації відбувається нерівномірно. За результатами дослідження вироблено практичні рекомендації щодо підвищення рівня децентрації у представників юнацького віку.

Ключові слова: децентрація, егоцентризм, юнацький вік, емпатія, рефлексія.